

TERRA RUBRA



Full informatiu de la Vila de TARROJA - Any 16 - setembre-octubre de 2005 - Núm. 96

EDITORIAL

A l'Estatut hi ha uns temes molt importants, altres que se'n deriven i també hi ha molta lletra menuda que poca gent es llegeix.

Diuen que aquest Estatut podria, en certa manera, limitar i qui sap si anar diluint el paper de les comarques.

Quan s'imposaren els límits provincials el 1833, després de la mort de Ferran VII, i s'anul·laren les Vegueries, en diverses comarques com la nostra, sembla ser que hi havia el sentiment de pertinença i d'identitat entorn de la realitat comarcal, i el mateix succeïa en altres indrets com el Vallès, l'Urgell, el Penedès, el Rosselló, l'Empordà, la Selva, el Berguedà, la Plana de Vic o la Cerdanya. Aquest sentiment venia de lluny ja que s'han trobat nombroses referències ja en el segle XVII.

Tots, nosaltres i els nostres avis, hem fet servir el nom de la Segarra per mostrar el nostre arrelament a una delimitació geogràfica, molt més encara els qui som de pobles petits. Això deu ser bastant indiscutible. Cervera com a capital tenia uns millors serveis, educatius, administratius, comercials, bon mercat etc., que s'oferien als pobles de la comarca i tot plegat generava una relació entre la gent d'una ampla zona que els vinculava.

L'oficialització feta fa uns setanta anys, ratificada amb modificacions fa vint-i-cinc anys, era una garantia.

La majoria de polítics, durant pràcticament dos-cents anys, l'han defensat i ara semblava que estava a la corda fluixa.

Doncs, no. Les negociacions de darrera hora han estat molt positives i fan possible que hi hagi un nou Estatut per a Catalunya, amb un finançament garantit i, amb ell, és ben possible que se salvin les comarques. Visca!





NOTÍCIES

• Tot i que la Festa Major de Tarroja queda una mica lluny –primer cap de setmana d'agost- volem deixar constància dels actes que aquests dies es van fer.

Com cada any, sopar de germanor al poliesportiu, en el marc d'una nit serena i amb poca fresca, cosa que s'agraeix, ja que a la nostra població, la marinada a la nit, moltes vegades ens fa agafar la jupa o buscar recer. Vàrem acudir a la convocatòria unes tres-centes persones, totes relacionades amb la nostra vila. Bona organització i bon àpat, xerrameca i distracció fins entrada la nit, música, màgia, picardia, una mica de tot...Aquest va ser el primer tast de la festa.

L'endemà, cercavila amb els grallers de Sanaüja i jocs d'animació a la plaça Nova per a la mainada. Ball de tarda a la plaça Nova i música Rock per al jovent al poliesportiu, tot un èxit.

Diumenge, missa solemne a la parròquia on la M. Teresa Figa, soprano, ens va delitar amb la seva intervenció durant la missa, acompanyada pel pianista Jordi Castellà. Per acabar un petit concert amb cançons de sempre, tothom coincidí en que fou un tast petit, petit, però entranyable. La seva veu, el sentiment que posà a cadascuna de les cançons i la força que transmeté a qui bocabada l'escoltàvem, va ser tema de comentari entre els veïns. Esperem que no sigui pas l'última vegada que ens visiti.

A la sala de la plaça Nova, com va essent costum, exposició d'art artesà de Tarroja, les mestresses hi van fer una bona aportació, també s'exposaren els treballs manuals d'estiu dels nens petits.



El mateix diumenge al migdia, pica-pica, a la plaça Nova organitzat per l'Ajuntament i a la tarda ball llarg al poliesportiu que donà el darrer toc a la Festa Major.

• El dia de la mare de Déu d'agost el grup de dones de l'associació "El Lilà" de Tarroja, es van reunir cap al tard, per berenar i fer tertúlia.

El dia 20 d'agost, a la Sala de la Vila, va ser presentat el llibre "Cosint al Sol" de Josep Coma, en parlàvem en el número 95 de Terra Rubra. Féu la presentació Ramon Savall, amb un repàs de la vida, personal i literària, del Josep i va posar l'accent en la seva fidelitat al territori de la Segarra, el Pallars i la Noguera i del seu estil antroppo-



lògic i lingüístic, propis d'un temps i d'un mitjà rural, mostrarà així la seva vivència personal i arrel pagesa. La sala prou gran, tot i que no va ser plena, feia goig, sobretot perquè van acudir força veïns de fora vila, interessats per la cultura literària.

- Festa Major del Llor, el dia 27 i 28 del mateix mes d'agost. Entre altres actes, es féu invitació a totes les puntaires de la comarca. A la plaça del poble les taules ben posades, amb l'estendard identificatiu de cada grup de puntaires, que eren acollides i reunides per grups, ens vàrem reunir un nombre considerable. Una estona per fer puntes, i també per admirar la senzillesa, l'habilitat i la seva vàlua. Avançada la tarda, benvinguda de l'alcalde del municipi Narcís Sisquella, juntament amb l'Ester Rius, jove alcaldessa de la població, a tots els participants. Breu parlament animant a repetir la



feita l'any proper. Repartiment de petits detalls per a tots i totes els/les participants juntament amb el record de la jornada, i rifa de premis per a tots aquells als qui la sort va festejar.

No només van lluir el seu treball les puntaires de la comarca, sinó que també hi va haver exposició de treballs d'artesanía i de pintura, dignes de menció. Per finalitzar la tarda, rifa de premis a la mateixa plaça i ball a la Sala del poble amb entrepà inclòs. Felicitats als organitzadors i ànims per repetir !



- Van arribar les rubinades a la part baixa de Tarroja, a la ribera del Sió. En quinze dies n'hi ha hagut dues. Rubinades abundants que van deixar la seva petja pels camins i camps als quals passà: la font i el seu accés, el pontet petit i el pont gran, tot era com un gran riu desbordat. Si és certa la dita "camp amb rubinada, collita assegura-



da" la collita de l'any vinent serà bona a tota la Ribera.

- El sol cremant del mes d'agost a la Segarra ens ha fet gaudir de la nova piscina de Tarroja, a cor que vols, bonica, còmoda, amb l'aigua transparent, tot un luxe per a una població com la nostra, llàstima que l'estiu dura poc i els dies d'aquest mesos calents passen com un vol.

- Hem vist les cigonyes volant pel nostre cel. Un captard del mes d'agost van voler reposar al campanar, una parella de cigonyes, l'estada fou curta, potser només un repòs per recuperar-se i reprendre el vol de nou cap a les terres de destí.

Sempre és una sobtada il·lusió, potser un somni, veure volar una parella de cigonyes que majestuosament travessen el cel de casa nostra, sense més fressa que el silenci del seu vol.

- Com cada any se celebrà a Cervera, davant el monument de la Generalitat, l'Onze de setembre amb una ofrena floral de tots els municipis de la comarca, els quals construïren una gran senyera de flors.



Començà l'acte amb una ballada de sardanes, diversos parlaments i el missatge de la diada anà a càrrec de Joan Cal, director de Segre. Per acabar la festa, tothom va poder participar del berenar abundós que s'oferí.

- Tercer diumenge de setembre dia de Rally de cotxes a Tarroja, classificatori pel

Rally de Catalunya. Sortida a l'inici del camí de Malgrat, Prenyanosa, Castellnou, circuit fins a les Oluges, Sant Ramon i Cervera, tornada a Tarroja per fer la segona volta. Tot a punt i en regla a les deu del matí. Una cinquantena de participants amb els cotxes preparats i amb ànim de fer el temps mínim.



La diversitat de colors, els temps d'espera a la carretera abans del control de sortida, el moviment, la pols que mou la primera accelerada i el roncar dels motors a la sortida, van donar a Tarroja un caire diferent en un temps de curta durada, però de bon gaudir per aquells a qui, el motor enganxa fort.

- Comença l'octubre amb festa grossa, el primer dia del mes a cal Vicent han batejat tres nens a la parròquia, el Ricard, l'Èric i l'Arnau, tots tres germans. És una novetat poc usual que cal celebrar.

Enhorabona als pares, padrins i resta de familiars.

- Segons informa la Web de la Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya, ja s'ha iniciat el rodatge del documental ENIGMA CERVANTES, segons la teoria d'en Jordi Bilbeny, dirigit per en David Grau i produït per Pilar Montoliu.

- Com ja és tradicional us anunciem que tenim participacions de la Rifa de Nadal. El número és el **37.392**. Ara només falta que hi hagi sort.



TARROJA, NEGOCIS I COMERÇOS -VI

Rellocter:

Ja m'agradaria, poder posar data al dia i any en què a la nostra vila es va instal·lar un rellotger, però només tenim fonts que el situen abans de la guerra. Ben cert que la guerra va seccionar el temps, en un abans i després, encara avui, algun avi, quan li preguntes per qualsevol fet del passat, en demanar-li que li posi més o menys l'any, la resposta sol ser, l'any és difícil que m'he recordi, però el que és segur que va passar abans de la Guerra Civil.

Doncs bé, abans de la guerra, va arribar a Tarroja un foraster que va llogar cal Simón del Tigre (al costat de cal Teclero) i que venia disposat a treballar en l'ofici de rellotger. Pel que hem pogut saber, només es va dedicar als rellotges de paret, tot i que havia fet algun intent amb els rellotges de butxaca, però no se'n sortia massa bé.

Altra vegada ens trobem en el dubte de si la causa de la seva curta estança a Tarroja, fou la manca de feina, per les petites avaries que els rellotges de paret patien o tal vegada perquè cada casa de la



població tot i que disposava de bones parets per a penjar-hi un rellotge, la realitat i la bossa de la majoria no donava per aquests afanys. Tampoc era tan important tenir un rellotge a casa, ja que la nostra vila té un consolidat rellotge de sol, situat a la façana de l'església a més del so de les campanades que llavors encara, avisaven de les hores que als pagesos els eren necessàries, amb gran abast. Per altra part, ningú retardava el seu horari, habitualment el pagès és bon coneixedor de les lleis físiques que afectaven l'entorn, i segons on passa l'ombra, es pot saber exactament l'hora que és donada. Fa pocs dies em comentava un pagès de la vila (que no ha portat mai rellotge) que... quan toca l'ombra a tal marge, és hora d'anar a dinar.

El cas és que el rellotger, no va fer llarga estança a la nostra població, sembla que foren només uns tres anys

Botigues de roba:

Potser se'ns fa una mica estrany que a Tarroja també hi poguéssim tenir vida una botiga de teixits, doncs la família Tomàs - cal Marxant- s'hi atreví. La botiga de comestibles, de la qual vàrem parlar en el seu moment, tenia en el seu interior un taulell a la dreta destinat a la venda de comestibles, i un altre a l'esquerra que era destinat a la venda de productes de merceria, i també de teixits. El Tomàs havia anat a Guissona a aprendre de sastre i a la Dolores, tot i que no era modista, tenia bona mà i li agradava la costura, així regentaven la tenda.

Com que el temps a poc a poc va esborrant els records i a vegades la mala memòria ens fa visionaris, no assegurarem pas els anys, que a cal Marxant es van dedicar a la venda de teixits. La Montserrat, filla de la casa, ens diu que van plegar de vendre roba quan ella era joveneta, ara té vuitanta anys, li'n desitgem molts més de vida.

Cal Forneret va ser una altra botiga que també es dedicà a la venda de teixits. L'espai era més petit, ja que el compartia amb la venda de pa que es feia en el mateix taulell.

La Maria, esposa d'en Llorens, portava els teixits de Manresa, lloc d'on era filla. Cada vegada que anava a visitar la família, duia novetats, bàsicament pisanes, que el client comprava per metres, així podien confeccionar bates senzilles, les mestresses de casa, per a elles i també per a la mainada, que déu ni do del que s'embrutaven i desgastaven la roba. La pisana és un teixit originari de Pisa, inicialment de fil i després de cotó, amb lligar de plana i amb combinacions de diversos colors, emprada especialment en vestits de dona i de criatura (definició de la GEC)

La Maria, sempre passava el drap per sobre el mostrador abans de posar-hi la peça de teixit, per treure la mica de polsim de la farina que hi podia haver quedat en la venda del pa.

No sabríem pas dir, si la venda de teixits fou cap gran negoci, deuria ajudar l'economia familiar i poca cosa més, perquè no van durar gaires anys ni l'una ni l'altra.

Matadors de porcs:

La nostra vila també s'ha distingit per haver tingut hàbils matadors de porcs. Unes desenes d'anys enrere Tarroja era considerada un població amb tradició per a tal afer.

El primer matador de porcs que recordarem, va ser el Josepet de cal Gran. Tot i que en aquell temps no es matava porc a totes les cases, algunes, les privilegiades, en mataben dos de grossos.

Un altre matador de porcs, del qual no tenim constància del seu nom, era de cal Valeri la Paula, sembla que va ser molt bon matador, no només matava els porcs de la vila, sinó que es desplaçava a les poblacions veïnes, requerit per les famílies, per matar els seus porcs.



També es recorda com a bon matador de porcs, Lacueva, -cal Valeri- emparentats amb cal Valeri la Paula, possiblement era de tradició familiar.

Mes endavant, l'Armando de cal Cirera i el Bep de cal Cerverí foren els darrers matadors, podríem dir-ne oficials.

Tot i que avui encara existeixen alguns matadors de porcs, els quals podríem anomenar privats, i es dediquen només a matar els porcs per a consum propi, després d'haver-los criat i engreixat amb tota cura. Ells són els pocs privilegiats que poden fer bons "tastets", menjar la botifarra a gust del seu paladar i assaborir la llonganissa i el pernil assecats al rebost de casa, en el temps que la natura demana.

JOSEFINA CARULLA I PORTA



RAONAMENTS ENTORN LES CAPITULACIONS DE JOAN D'AGRAMUNT

A l'Arxiu General de Simancas es conserven uns documents atorgats per la reina Joana de Castella i Aragó⁽¹⁾ que confirmen unes capitulacions fetes entre el seu pare, Ferran el Catòlic, i un navegant català anomenat Joan d'Agramunt, per tal de fer una exploració a la recent descoberta Terra Nova. A la vegada, li concedeix utilitzar com a port d'arribada el de Vizcaia, i poder portar alguna gent del nord juntament amb alguns dels seus súbdits, segons consta molt explícitament en dites escriptures.

1. AGS. Reial Carta i Sobrecarta de la reina Joana de Castella, datades a l'octubre del 1511.

2. AGI. Carta de Ferran Colom a Ferran el Catòlic, 22 d'agost del 1511. Indiferent General, Leg. 418, lib. III 1503

L'expedició marítima sembla estar molt relacionada amb la sol·licitada anteriorment pel fill de l'Almirall Major de la Mar Oceànica, i fou denegada pel propi sobirà.⁽²⁾ A l'estar interessat aquest per portar a terme les descobertes que quedaren pendents del seu pare, per tal de trobar el pas o canal que el portés a les Moluques, bressol de les espècies buscat per tots els mercaders. Havien estat explorats els marges de l'Equador i quedaven pendents les rutes del nord i del sud de les noves terres, segons indicaven les corrents marines.

Possiblement, Joan d'Agramunt conegués aquesta possibilitat que ja havia plantejat l'Almirall Colom als seus portolans, i decidís fer-ho per la ruta nord seguint el camí traçat per en Joan Cabot el 1498, i que havia quedat pendent després a les costes de Groenlàndia. Va aconseguir el permís reial per tal de portar-ho a terme. Es desco-



neixia encara el resultat obtingut, fet que fa pensar que podia haver retornat decebut i arruïnat, donat que el pas del nord era molt arriscat pels perills constants de les grans masses de gel i, alhora, poc rendible per tal d'aconseguir mercaderies que després poguessin comerciar-se.

La vila d'Agramunt, a Lleida, la qual consta molt clarament com l'origen d'aquest navegant, havia estat donada per Alfons el Magnànim al seu germà Joan II de Navarra i Aragó.⁽³⁾ Durant el 1452 la vila d'Agramunt va passar a mans del comte de Pallars, al servei del Comte d'Urgell. Després de la guerra civil catalana de 1462-1472, Ferran el Catòlic la va embargar i la va donar al capità Rodrigo de Bobadilla que havia estat al servei del seu pare, s'havia establert a Concabella de Segarra i casat amb Violant de Cabrera. Posteriorment, Bobadilla vendria Agramunt a l'Infant Enric d'Aragó, comte d'Empúries, que la donaria com a dot als seus descendents.

El cognom d'Agramunt ens recorda també el de la família dels Torres (escrit en distintes grafies, en català: de Torre, de Torres, de Torras, Sa Torre, Sa Torra; en

castellà: de la Torre, de Torres). Dídac de Torres, cambrer reial i conseller de Joan II d'Aragó, fou batlle de València, i estigué casat amb Margarida d'Agramunt, cambraera reial. Alhora foren pares de Pere de Torres i Agramunt, contino de la casa reial i secretari del príncep Joan, fill dels Reis Catòlics, amb qui tenien posades totes les esperances els seus servidors, i que va morir molt jove. L'altra filla, Joana de Torres i Agramunt, fou tutora del dit príncep i confident de l'Almirall Colom. El seu germà, Antoni de Torres i d'Agramunt, va ser Capità General de la flota colombina. O sigui, la persona més important en el càrrec després de l'Almirall, i que després de la descoberta del Nou Món el nomenaria batlle de la colònia Isabela, la primera fundada en aquelles terres.

La família Torres s'havia establert a la província de Lleida, concretament a Cervera i Balaguer. Allí foren senyors de les Puelles, al mateix costat d'Agramunt i molt a prop de Coscó –origen del clergue Leandre de Coscó i Desvalls, traductor al llatí de la carta colombina anunciant la descoberta i enviada al secretari reial Gabriel Sanxis-. Així com també foren senyors de Sant Jaume del Canós durant el segle XIV, que anteriorment havia estat dels Anglesola i dels Sacirera.

Els Torres tenien un escut d'armes amb un castell o torre com a símbol. Estaven emparentats amb la família reial catalana,

3. Els nominats agramontesos en el regne de Navarra foren sempre un partit favorable a Joan II, en oposició constant a les pretensions del seu fill Carles d'Evreux, príncep de Viana, hereu al reialme de Navarra segons testament de la seva mare Blanca de Navarra, qui tingué al seu costat els nominats beaumontesos, dirigits pel prior de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem, Joan de Beaumont, junt al seu germà Lluís de Beaumont, conestable de Navarra. El cap dels agramontesos, Pere d'Agramont, es mantingué fidel a Joan II, i després a Ferran el Catòlic. Pertanyia a una rama bastarda del rei Carles II de Navarra.

ja que una filla natural de Jaume d'Urgell – germana de Pere IV- estigué casada amb un cavaller d'aquesta família. Per aquest motiu els descendents tingueren el dret, a portar les armes pròpies dels Urgell. Posteriorment emparentaren amb els Fivaller de Barcelona, que tanta rellevància tingueren en els afers ciutadans durant el període del regnat de Ferran de Antequera, rei d'Aragó després del Compromís de Casp. De manera que podem comprovar com el sarcòfag que es troba a la dreta del presbiteri a l'església de Santa Maria del Pí, de la ciutat comtal, ostenta les armes dels Torres junt a les d'Urgell. El que segons Montfart, seria propi dels Torres, que tingueren sepultura en dita església; i segons Bofarull, dels Fivaller, o tal vegada com un símbol de l'enllaç entre les dues famílies.

Parents dels Torres també ho foren els Deça o Dessa. Diego de Deça i Tavera,



tutor del príncep Joan –i alhora, tutor dels fills de l'Almirall Colom, que aleshores eren els seus patges i acompanyants a la cort reial, junt amb el jove cronista Gonzalo Fernandez de Oviedo-, llueix en el seu escut d'armes una torre i un món floronat –propi dels Agramunt- junt amb els pals d'Aragó. Segons podem comprovar al mirar la portada de la seva obra: “Constituciones y Estatutos”, impresa a Salamanca en el 1501,⁽⁴⁾ mentre fou professor emèrit de dita universitat.

Maria de Torres estigué casada amb Ferran de Portugal o de Deça, duc de Guimeraes, i foren pares de Salvador de Torres establert a Torà, Cervera. De manera que, podem comprovar els enllaços dels Torres amb la família reial portuguesa. No seria gens estrany, donat que l'Infant Pere de Portugal, duc de Coimbra –germà del rei Eduard de Portugal i notable viatger- va casar-se amb Isabel d'Urgell, filla del malaurat comte d'Urgell. I que el seu fill, el conestable Pere de Portugal, va ser posteriorment nominat rei d'Aragó i Catalunya per decisió unànime de la Generalitat.

Possiblement, Antoni Joan de Torres, Governador d'Eivisa el 1461, fou també de la mateixa família. Ja que podríem recordar que les illes d'Eivisa i Formentera foren donades per Jaume II al seu parent l'Infant Pere de Portugal, segons consta en escriptu-

4. Armas de Diego de Deça, *Constituciones y Estatutos*. Salamanca, 1501

res datades el 20 de juny del 129, el que vindria a establir uns nexes, encara que després passessin a altres mans.

Durant el conflicte bèl·lic del 1462-1472 consten diversos documents de la cancelleria d'Enric IV de Castella –llavors com a Senyor del Principat de Catalunya-, sota la lloctinència de Joan de Beaumont, per mitjà dels quals s'encarrega diversos afers de defensa a un Antoni de Torres. També podem comprovar com a la vinguda del conestable Pere de Portugal a fer-se càrrec del govern de Catalunya són confiscats diversos béns del cavaller Joan Antoni de Torres, com fou la casa de la plaça de Santa Anna de Barcelona, junt amb altres propietats de Joan Boscà Almogàver i del mercader Antoni Capell, ⁽⁵⁾ tal vegada per desafecció

a dit conestable, i que foren donats al seu fidel servidor Pere de Velasco.

Seria curiós d'assenyalar que Francesc de Bobadilla –possible familiar del senyor de Castellnou d'Oluja, a la Segarra- fou qui va enviar pres i emmanillat l'Almirall Colom a la península des de l'illa Espanyola, essent el responsable de l'informe que va originar la seva destitució com a virrei i governador, i de posar en el seu lloc al Comanador de l'Orde d'Alcàntara, Nicolàs d'Ovando. Aquest Visitador Reial d'Índies era germà de Beatriu de Bobadilla, donzella de la reina Isabel, senyora de la Gomera –o de Guimerà- i neboda dels marquesos de Moià, Beatriu de Bobadilla i Andreu de Cabrera. La relació familiar és evident tenint en conte que la muller de Rodrigo de Bobadilla era una Violant de Cabrera.

Després de ser substituït dels càrrecs pactats amb la corona de les capitulacions de la Santa Fe, l'Almirall i Virrei va buscar a la cort valedors a prop dels sobirans perquè el recolzessin en les seves reivindicacions de drets. Per això, va escriure una carta de descàrrec a Joana de Torres en què li explica tot l'afer, donada la confiança de què gaudia dins de la família reial com a educadora dels fills. ⁽⁶⁾ També va dirigir-ne



5. ACA. Cancilleria d'Enric IV, Senyor del Principat de Catalunya, 1462-1472. 1462, febrer 22. li,67 vo. C. Janer 7. 7, 3. B. Janer II. 6, 47.C.

6. C. Varela, Textos y documentos completos, Madrid, 1982. Carta del Almirante Colom a doña Juana de la Torre, ama del principe don Juan, XLI, pàgs. 243-251

una altra a Diego de Deça,⁽⁷⁾ en la qual li confia les angoixes de la pèrdua de tot allò aconseguit amb tant l'esforç, tot recordant-li que “volia bolver al primero amor fraterno...”, tal vegada confiant en una antiga amistat amb el Bisbe de Palència.

Però, el que crida realment l'atenció de totes aquestes relacions i coincidències, és referent a Joan d'Agramunt –de qui no sabem gran cosa, ni la sort del seu viatge-, i a Joan Antoni de Torres –sobre qui alguns consideren víctima del naufragi de la flota en la tornada a la península del 1504, en la que anava també el visitador Bobadilla, encara que altres ho dubten -, amb la que un heroi quasi desconegut que va aconseguir portar a terme l'ambicionada missió colombina.⁽⁸⁾ Ens referim a Joan Sebastià del Canó(s) –escrit aquí segons consta en la seva signatura original-, armador aparentment establert a Guetaria que fugia de la justícia pel motiu de la venda de la seva nau a uns mercaders estrangers, que estava llavors penalitzat. I, completament arruïnat i fugitiu va poder enrolar-se en l'expedició de Ferran de Magallanes, que pretenia buscar el pas o canal que portés a les Moluques per la cara sud, que estava encara pendent d'ex-

plorar. Tal vegada perquè el portuguès –criat de la reina Leonor de Portugal– no desconeixia la trajectòria marinera d'aquest proscrit que havia participat en navegacions a orient, en la conquesta d'Oran acompanyant al cardenal Cisneros o en les guerres d'Itàlia baix les ordres del Gran Capità.

En morir Magallanes durant la penosa expedició cap a l'orient, Joan Sebastià del Canó(s) va prendre el comandament naval dels pocs homes i naus que restaven fins arribar a la península espanyola el 6 de setembre de 1522, van aconseguir donar la volta al món. D'aquí que l'emperador Carles V li demanés anar a la cort per tal de fer-li relació del viatge, cosa que el navegant complí després de fer-se acompanyar d'un mariner anomenat Francesc Albó –curiosament amb un gentilici propi d'una vila al costat de Sacirera, a la Segarra-. Allà li foren atorgades unes armes compostes de dues rames de canyella, nou moscada i clau d'olor, que afegí a les seves pròpies: una gran torre en camp d'or. Tot, adornat per una esfera del món amb la inscripció llatina de “Primus Circundedisti me” (el que equivaldria a “El primer en rodejar-me”). Un blasó reivindicatiu, probablement, donat a un cavaller que, havent conegut la derrota havia, finalment, aconseguit la glòria.

ALBA VALLÈS I FORMOSA

7. C. Varela, op. Cit. Elcano, Madrid, 1942. Aquests biògraf del navegant del Canó (s) afirma que el cronista González de Oviedo el va conèixer personalment i el va escoltar a la cort. Molt curiós si tenim en conte que fou page junt amb els fills de l'Almirall Colom.



HISTÒRIES I LLEGENDES DELS CASTELLS DE LA SEGARRA

El senyor de Sanaüja

Eren temps de Reconquesta, quan el recent casat senyor de Sanaüja a requeriment del seu rei va haver de marxar a la guerra contra els àrabs.

Com a bon vassall que era, la seva marxa va ser a corre-cuita, deixant a la seva jove i bella esposa sola al castell, sota la tutela i protecció del seu germà més jove, amb la qual cosa no va demostrar gaire seny, ja que deixar una noia jove i maca sota la tutela d'un jove fort i fogós, és una imprudència quasi tan gran com fora deixar un gat guardant un plat de sardines.

La jove esposa, desconsolada per l'absència del marit i temerosa dels riscos i perills que aquest afrontava en les batalles, es passava els dies i les hores a la torre més alta del castell intentant albirar qualsevol



Panoràmica de Sanaüja

nuvolet de pols que anunciés el desitjat retorn del guerrer. Però a la guerra, els àrabs aguantaven molt més del que s'havia previst. El que semblava que havia de ser una expedició curta, es va anar allargant més del previst. El marit no tornava i només de tant en tant acudien al castell missatgers que anunciaven gestes del cavaller a les batalles i de retorn a la palestra portaven al soldat noves del castell i dels qui esperaven el seu retorn.

Alguna cosa més afegia més pesar a l'enyorament que aclaparava la senyora del castell de Sanaüja. Les exagerades atencions del seu jove cunyat, que com era lògic esperar s'havia enamorat bojament d'ella i l'assetjava a totes hores intentant obtenir els seus favors. Ella prou que feia tots el possible per allunyar-los, però ell, emparant-se en la seva condició de germà del seu marit, a més a més de la de Carlà del castell que ostentava en representació de l'absent, sempre li anava al darrere i no la deixava en pau ni un moment.

El temps va anar passant i l'arribada d'un fill, que havia de ser l'alegria del senyor del castell, encara va enardir més el jove enamorat que va fer a la muller del seu germà totes les propostes possibles, inclosa la de

marxar junts a terres d'infidels on deia que aquest per molt que els busqués no els trobaria mai, però la dona, lleial al seu matrimoni, es negà sempre a escoltar les previsions del jove enamorat.

Tant i tant va insistir en les seves previsions amoroses i tan irreductible es mostrà ella en la seva negativa a acceptar-les, que va arribar un moment en què l'home, desencisat i foll de ràbia en veure's tan fermament rebutjat, va canviar amor per odi i ja tan sols va pensar en la venjança. Mesquí com era i ajudat per la complicitat d'una serventa, va poder robar l'anell de la senyora, anell que va enviar al seu germà amb un missatge on li deia que la seva muller el traïa i que aquell anell, l'havia pres ell mateix després de matar-lo en duel a un amant a qui ella l'havia regalat.

Quan el guerrer que era home de fort caràcter va rebre el verinós missatge del germà, en qui confiava plenament, dominat per una ira incontrollable muntà a cavall d'una revolada i acompanyat d'un parell d'homes de la seva confiança abandonà el campament reial i em prengué com un esperit el camí de retorn a casa seva.

Rebentant els cavalls pel camí, els tres homes feren el viatge de tornada en molt poc temps. En tenir notícies de l'arribada del cavaller, la dama el sortí a rebre alegrement amb el seu fill als braços, l'única resposta que va tenir l'astorada senyora, la qual va veure arrabassat el seu fill dels braços

d'una revolada, tot escoltant aquestes paraules:

-Mala dona, demà al matí moriràs.

Acte seguit el cavaller manà als dos exhaustes soldats que l'havien acompanyat en el seu ràpid viatge, que se l'emportessin i la deixessin tacada a la Capella del castell, on podria posar la seva ànima en pau.

La senyora, desfeta pel disgust i la sorpresa, ja que innocent com era, no entenia l'enfadament del seu marit, ni la seva violenta actuació, fou assabentada pel seu con-



Restes de la torre del Castell de Sanaüja

fessor que havia estat acusada d'adulteri i per tant, segons els costums de l'època havia estat condemnada a la foguera.

Prou va provar de defensar-se, dient al seu confessor que tot allò de què l'acusaven no era veritat, però aquest, entabanat també per les paraules del malvat germà del senyor del castell de Sanaüja, tampoc la va creure, i se'n va anar, deixant-la sola a la capella amb l'única companyia de la imatge de la Mare de Déu.

Trasbalsada i desesperada es va agenollar davant l'altar i es va posar a resar encomanant-se fervorosament a la Verge. Passà una llarga nit i l'endemà al matí, amb la foguera ja preparada a la plaça del castell, el cavaller acompanyat del botxí i d'un grup de soldats, va acudir a la capella, va acostar-se a la seva dona que encara resava agenollada als peus de la Verge, va sentir una dolça veu que li deia: "Pareu comte del que feu cavaller, que la vostra esposa és innocent". Ell, cec de ràbia en creure's deshonorat i sense adonar-se de que era la imatge de la Verge, qui li parlava, va contestar secament: "no m'ho crec i sense més dilació, va manar els seus homes que procedissin a l'execució.

El botxí agafà la dama i passà protegit pels soldats, pel mig de la plaça del castell mormolant i planyent-se de la malaurança de la seva senyora, ja que ningú creia que fos veritat allò de que l'acusaven. Anà per tirar-la al foc, llavors es produí el miracle; quan la dama empentada pel botxí entrà en la fo-



Sanauja, restes del Castell

guera, les flames s'apartaren a ambdues bandes de la senyora per tal de deixar-la passar sense cremar-la, mentre el malvat cunyat, que havia pujat a la torre més alta del castell, per tal de veure bé i gaudir de l'execució, empès per una força misteriosa queia daltabaix de la torre i s'estavellava als peus del noble enganyat, que davant de tots aquests prodigis, al final va creure en la innocència de la seva muller, li va demanar perdó i s'hi va reconciliar.

MATEU SOLÉ



Full informatiu de la Vila de Tarroja

Consell de Redacció: *Josefina Carulla, Josep Coma, Josep Condal, Narcís Saladrígues, i Mercè Torra.*

Col·laboradors: *Jeroni Artigas, Josep M. Llobet, Ramon Castellà, Jaume Secanell, Alba Vallés, Núria Verdés i Ramon M. Verdés.*

Correcció: *Servei Comarcal de Català del Consell Comarcal de la Segarra*

<http://www.terrarubra.net>

c/e: revista@terrarubra.net

Els articles publicats reflecteixen únicament l'opinió de llur signant.

Núm. de compte per als subscriptors: 2013 0315 22 0200665270

Edita: «*Comissió d'Estudis Tarrogencs*»

C/ de l'Església, 1 - Tel. / Fax 973 52 00 65 - 25211 TARROJA

Muntatge i impressió:

Saladrígues, S.L. - Ctra. de Preixana, s/n - 25250 BELLPUIG

Dip. Legal: L-2107 - 1990





LES CISTERNES

Tothom qui hagi tingut o té una casa a pagès sap què són les cisternes. Són aquests dipòsits subterranis que hi ha a les cases o en altres edificis com corrals o pallisses que emmagatzemen l'aigua de la pluja per fer-la servir quan en tenen necessitat. Avui en dia encara n'hi ha. No pas tantes com en temps de la nostra juvenesa, però em consta que en moltes cases encara la conserven, i la fan servir, tot i que per comoditat la majoria ha substituït la corriola amb la corresponent galleda per pouar-la, per una bomba a motor.

Una cisterna és una obra d'art. Tinguem en compte que es tracta d'un dipòsit bastant gran i fet a consciència per tal que sense poder competir amb aquestes meravelles com la de les mil pilastres de Constantinoble o la de Cartago, de cisternes se n'havia construït algunes que eren unes veritables obres d'enginyeria. Les de l'edifici de la Universitat de Cervera i la del convent de Sant Ramon, en són uns bons exemples. La del convent abraça, segons deien, tot el subsòl del pati del claustre i podria ser veritat, perquè quan en els nostres temps de juvenesa que el brocal era obert es podia veure un toll d'aigua enorme del qual sobresortien, de tant en tant, els massissos pilars que aguan-

taven la volta. No us podria pas dir si la sola, les parets laterals i la mateixa volta són de carreus treballats com l'interior del pou de la humil font de Tarroja o si són fetes de pedra agermanada amb argamassa (calç i arena) com les parets de les basses dels molins o de les peixeres dels nostres torrents. El cas és que aquesta mena de parets aguanta l'aigua i la conservava fresca i bona. Calia que fos així perquè l'aigua era un bé escàs que calia conservar, no solament per donar servitud a tots els frares del convent sinó que, en temps d'extrema sequera, també en proporcionava a tots aquells veïns que l'havien acabada. Val a dir que la majoria de cases del poble, tenien també la seva cisterna, per no dir dues: una per a les persones i l'altra per abeurar els animals.



Cisterna romana

També a les eres de qualsevol poble de la nostra comarca, haguéssiu vist moltes pallisses amb la seva corresponent cisterna que proporcionava aigua fresca i de bona qualitat al peu mateix de la feina. Encara en trobaríeu una bona colla que es conserven.

Si la cisterna en la seva construcció ja és una obra de bon fer, omplir-la i conservar el líquid element també volia el seu saber. En primer lloc calia fer les canals, de zinc, pels dos vessants de la teulada i la conducció que conduïa cap a la cisterna. Aquest conducte tenia un petit distribuïdor, sempre en lloc de fàcil accés de cada estant, on es podia distribuir l'aigua de manera que es podia optar per llençar-la al carrer o encarar-la cap a la cisterna.

Llençar l'aigua?

Sí. Això es feia després de dies de no ploure i el primer cop de pluja, el raig que netejava la teulada, es llençava. Tot seguit sí que es tancava la sortida cap al carrer i s'encarava l'aigua cap a la cisterna. També calia malfiar-se de les tronades d'estiu, de manera que hi havia molt usuaris que, si la tronada era de campionat, deixaven que l'aigua es perdés. Valia més que es perdés carrer avall que no pas fes malbé la de tota la cisterna. No us sabia dir com podia ser

que fos així, però l'experiència els devia haver ensenyat obrar d'aquesta manera.

I era bona l'aigua de cisterna ?

Sí, i tant ! En moltes cases, bèsties i persones, no en gastaven d'altra. Primer que tot perquè d'aigua corrent només n'hi havia al torrent i, la que es gastava, la de beure i rentar-se calia anar a buscar-la a la font del poble. A més, hivern i estiu l'aigua de cisterna servava una temperatura ben fresqueta, això sí, sense arribar a la gelabror de la de les nostres neveres d'ara. I per acabar, cal tenir en compte que la majoria d'aigües dels nostres pous i fonts és molt crua (excés de calç) i quasi no fa sabonera; en canvi, la de cisterna, anava molt millor per rentar-se: et feia més net sense haver de fregar tant. Els de la meva generació recordaran com en aquell temps que de dutxes només en tenien els quatre rics malgastadors –recordeu allò de l'aigua corrent-, per rentar-nos el cap –llavors teníem més pèl que no pas ara, almenys un servidor- fèiem servir aigua de cisterna: la nostra o la d'algun veí que ens en donés una galleda.

Ah! El sabó no anava inclòs, tothom en tenia, almenys del fet a casa.

JOSEP COMA

CAIXA CATALUNYA 



Tel. 973 53 16 73 - Part. 973 53 16 06 - Av. Mil-lenari, 38 - 25200 CERVERA

Hostal
Jaumet
Fundat el 1890
TORÀ

Ctra. Barcelona-Andorra, s/n
Tel./Fax 973 47 30 77
25750 TORÀ (Lleida)
www.svt.es/caljaumet
e-mail: caljaumet@svt.es



Pells
Sant Ramon

Av. Santuari, 15 - ☎ 973 52 42 43
SANT RAMON